Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

Lausunto
10.2.2022

VN/17/2022

Asiantuntijakuuleminen 11.2.2022
Asia: VNS 6/2021 vp Valtioneuvoston selonteko kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista

Eduskunnalle kesäkuussa 2021 annetussa selonteossa esitetään suuntaviivoja kotoutumisen edistämisen nopeuttamiseksi ja kehittämiseksi siten, että voidaan varmistaa kasvavan maahanmuuttajaväestön osallisuus yhteiskunnassa, ja samalla vastata esimerkiksi työikäisen väestön vähenemiseen hyödyntämällä maahanmuuttajien osaamista. Lisäksi selonteolla vastataan eduskunnan tarkastusvaliokunnan kotouttamisen toimivuutta koskevaan mietintöön (TrVM 6/2018 vp).

Selonteon esitysten tavoitteena on edistää maahanmuuttajien työllisyyttä ja osallisuutta. Näiltä osin pääasialliset esitykset liittyvät kotoutumisen alkuvaiheen palveluiden kehittämiseen sekä kotoutumispalveluiden yhteensovittamiseen muun muassa työ- ja elinkeinopalveluiden, koulutusjärjestelmän sekä sote- ja perhepalveluiden kanssa työnantajien tarpeet huomioiden. Lisäksi kehitettäisiin hyviä väestösuhteita ja järjestöjen roolia kotoutumisen edistämisessä. Esitysten laatimisessa on hyödynnetty laajasti tutkimusaineistoa, jota kuvataan selonteon tilannekuva ja keskeiset muutostekijät -osuudessa.

Selonteon eduskuntakäsittelyn yhteydessä osa lausuntovaliokunnista on kiinnittänyt huomiota tarpeeseen konkretisoida ja täsmentää selonteon esityksiä. Eduskunnan edellyttämän mukaisesti kotoutumislaki ja muu relevantti lainsäädäntö uudistetaan selonteon eduskuntakäsittelyn pohjalta, ja tässä yhteydessä täsmennettäisiin selonteon esityksiä erityisesti kotoutumisohjelman osalta. Hallituksen esitys kotoutumislain ja muun relevantin lainsäädännön uudistamiseksi on tarkoitus antaa eduskunnalle syyslokakuussa 2022. Muilta osin selonteon esitysten toimeenpanoa tarkennetaan selonteon eduskuntakäsittelyn jälkeen laadittavalla toimeenpanosuunnitelmalla.

Maahanmuuttajien kotoutumisen edistämisellä on liittymäpintoja myös muihin valmisteluihin, esimerkiksi työllisyyspalveluiden siirtoon paikallistasolle, hyvinvointialueiden perustamiseen, jatkuvan oppimisen uudistukseen, valtioneuvoston koulutuspoliittisen selontekoon, valtioneuvoston sisäisen turvallisuuden selontekoon ja sosiaaliturvauudistukseen. Selonteko on yhteen sovitettu muiden käynnissä olevien valmisteluiden kanssa eikä selonteossa ole esitetty linjauksia niiltä osin kun asiaa on käsitelty muussa valmistelussa.

MATALAN KYNNYKSEN TIETO, NEUVONTA JA OHJAUS

Selonteossa esitetään parannettavan suomalaista yhteiskuntaa koskevan matalan kynnyksen tiedon sekä tarvittaessa yhteiskunnassa toimimista tukevan neuvonnan ja ohjauksen saatavuutta kaikille Suomeen muuttaville. Maahanmuuttajille suunnattujen matalan kynnyksen ohjaus- ja neuvontapalveluiden toiminta esitetään vakinaistettavan siten, että monikielistä tietoa, ohjausta ja neuvontaa olisi valtakunnallisesti yhdenvertaisesti saatavilla sekä maahanmuuton kannalta keskeisillä paikkakunnilla että monikanavaisesti. Lisäksi esitetään ohjauksen ja neuvonnan laadun ja vaikuttavuuden kehittämistä muun muassa määrittelemällä toiminnalle yhteiset laatukriteerit ja vahvistamalla neuvojien osaamista sekä monipuolistamalla ohjauksen ja neuvonnan sisältöjä kattamaan myös esimerkiksi työelämätietoutta ja -sääntöjä ml. työelämässä tapahtuvan syrjinnän ja hyväksikäytön tilanteissa tarvittavia tietoja auttavista tahoista, menettelyistä ja oikeusturvakeinoista.

KOTOUTUMISOHJELMA

Selonteossa esitetään valmisteltavan kotoutumisohjelma, joka muodostaisi valtakunnalliset raamit työttömien ja työvoiman ulkopuolella olevien maahanmuuttajien sekä kansainvälistä suojelua saavien kotoutumisen alkuvaiheelle. Kotoutumisohjelma muodostaisi alkuvaiheen palvelukokonaisuuden ja sillä tuettaisiin maahanmuuttajien työllisyyttä ja työllistymistä tukevia valmiuksia sekä kielitaitoa, yhteiskunnan tuntemusta ja osallisuutta.

Kotoutumisohjelmaan esitetään kuuluvan johdantojakso, jolla pyritään varmistamaan kotoutumisen nopea käynnistyminen sekä vahvistamaan tarve- ja työelämälähtöisyyttä kotoutumisen alusta lähtien. Alkuvaihetta kehittämällä pyrittäisiin myös tunnistamaan nykyistä paremmin maahanmuuttajat, joilla on valmiudet siirtyä nopeasti työelämään ja maahanmuuttajat, jotka tarvitsevat työllistymisen tueksi esimerkiksi ammatillisen osaamisen kehittämistä tai sote-palveluita. Johdantojaksoon esitetään kuuluvan palvelutarpeen ja osaamisen tunnistamisen sekä koulutus- ja työllistymispolkujen suunnittelun lisäksi myös monikielinen yhteiskuntaorientaatio, jonka avulla pyrittäisiin lisäämään osallistujien tietoa yhteiskunnasta ja työelämästä.

Kotoutumiskoulutus, lukutaitokoulutus ja aikuisten perusopetus olisivat esityksen mukaan jatkossakin keskeisiä kotoutumisen alkuvaiheen palveluita. Koulutusten saatavuutta, vaikuttavuutta ja seurantaa kehitettäisiin tukemaan nykyistä tehokkaammin maahanmuuttajien työllisyyttä, kielitaitoa ja muita yhteiskunnassa tarvittavia valmiuksia.

Työvoimakoulutuksena toteuttavan kotoutumiskoulutuksen työelämälähtöisyyttä, räätälöintiä eri maahanmuuttajaryhmille ja laadun varmistusta on vahvistettu viime vuosina. Kehittämistyötä jatkettaisiin muun muassa laatimalla valtakunnalliset laatukriteerit ja lisäämällä kotoutumiskoulutukseen kielitaidon päättötestaus. Selonteon eduskuntakäsittelyn yhteydessä on nostettu esiin (mm. TrV) tarve kehittää kotoutumiskoulutuksen hankintoja. Työvoimapalveluiden paikallistasolle siirron myötä kunnat vastaisivat vuodesta 2024 lähtien pääosin työvoimapalveluiden, mukaan

lukien työvoimakoulutuksena järjestettävän kotoutumiskoulutuksen järjestämisestä eikä koulutusta täten järjestettäisi enää TE-hallinnon hankintakoulutuksena.

Sivistysvaliokunta on selontekoa koskevassa lausunnossaan katsonut, että vapaan sivistystyön oppilaitosten roolia tulee vahvista kotoutumisen edistämisessä. Kotoutumissuunnitelmaan sisältyvän vapaan sivistystyön kotouttavan koulutuksen turvaamiseksi hallituksen 29.5.2021 kehyspäätöksellä lisättiin maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen valtionrahoitusta viidellä miljoonalla eurolla. Vapaan sivistystyön koulutus mahdollistaa myös kotona lapsia hoitavien vanhempien koulutuksen järjestämisen, ja selonteossa esitetäänkin tuettavan mm. kotona lapsia hoitaville vanhemmille soveltuvien koulutuksen toteuttamismallien kehittämistä ja levittämistä, erityisesti huomioiden mahdollisuus yhteensovittaa koulutus ja lastenhoitoa.

Selonteon eduskuntakäsittelyn aikana osa lausuntovaliokunnista (TyV, SiV, TrV) on korostanut tarvetta kehittää maahanmuuttajien osaamisen tunnistamista ja siihen liittyvän tiedonsiirtoa. Maahanmuuttajien osaamisen tunnistamista kehitetään parhaillaan osana TEM:n ja OKM:n osaamisen tunnistamisen työryhmän työskentelyä, joka jatkuu vuoden 2024 loppuun asti. Lisäksi käynnissä on selonteon esitysten mukaisesti selvitys mahdollisuudesta kehittää ja ottaa käyttöön maahanmuuttajien kotoutumisen alkuvaiheen palvelukokonaisuuden asiakastietojärjestelmä, jonka avulla voitaisiin hallinnoida kuntien alkukartoituksiin ja kotoutumissuunnitelmiin liittyvää asiakastietoa ja mahdollistaa tiedon siirto kotoutumisen viranomaistoimijoiden ja oppilaitosten välillä. Kotoutumislain kokonaisuudistuksessa tarkennetaan myös tiedonsaantioikeuksia, kuten työ- ja tasa-arvovaliokunta on lausunnossaan edellyttänyt.

Viranomaisvastuut

Selonteon eduskuntakäsittelyn yhteydessä osa valiokunnista (esim. TYV ja SIV) ovat kiinnittäneet huomiota tarpeeseen luoda selkeät vastuutahot, jotta kotoutumisen edistämisen kokonaisuus ei muodostu pirstaleiseksi. Samalla osa valiokunnista ovat korostaneet, että monialaiselle ja –ammatilliselle yhteistyölle tulee luoda edellytykset.

Selonteossa esitetään alustavana linjauksena, että kunnan vastuuta kotoutumisen edistämisestä vahvistettaisiin koko kohderyhmän osalta muun muassa koulutus- ja työllistymispolkujen tehostamiseksi. Esitys vastaa valmisteilla olevaa työllisyyspalveluiden paikallistasolle siirtoa, jonka myötä kuntien vastuulla olisi jatkossa työttömänä työnhakijana olevien maahanmuuttajien kotoutumisen edistäminen. Esityksen tavoitteena on myös selkeyttää erityisesti työvoiman ulkopuolella olevien maahanmuuttajien kotoutumisen edistämisen viranomaisvastuita. Lopulliset ratkaisut kotoutumisen edistämisen vastuukysymyksistä esitetään kytkettävän käynnissä oleviin rakenteellisiin uudistuksiin ja kotoutumislain kokonaisuudistukseen.

Kunnan vastuun vahvistamisella pyrittäisiin edistämään kuntien mahdollisuuksia yhteensovittaa esimerkiksi kunnan vastuulla olevia kotoutumis-, työllisyys-, koulutus- ja vapaa-ajan palveluita. TE-palvelujen paikallistasolle siirto lisäisi kunnan mahdollisuuksia yhteen sovittaa myös työvoiman ulkopuolella olevien maahanmuuttajien kotoutumispalveluita työvoimapalveluihin sekä tätä kautta vahvistaa siirtymiä työvoiman ulkopuolelta työvoimaan.

Voimassa olevan kotoutumislain mukaisesti kunnalla on yleis- ja yhteensovittamisvastuu maahanmuuttajien kotouttamisen kehittämisestä sekä sen suunnittelusta ja seurannasta paikallistasolla. Kunnalla olisi jatkossakin kotoutumisen edistämisen koordinoiva rooli, mikä varmistaisi yhden tahon vastuun kotoutumisen edistämisen kokonaisuuden yhteensovittamisesta.

Haavoittuvassa asemassa olevien (esim. kv. suojelua saavat) henkilöiden ja perheiden tuen tarpeisiin vastataan myös muun muassa kotouttavan sosiaalihuollon palveluilla. Sosiaali- ja terveysvaliokunta on selontekoa koskevassa lausunnossaan edellyttänyt muun muassa, että yhteyttä sosiaalihuoltoon tulee selkeyttää tarvittaessa myös lainsäädännällisin keinoin erityisesti niiden asiakasryhmien kohdalla, joille sosiaali- ja terveyspalvelut ovat tavanomaista keskeisempiä.

Sosiaali- ja terveyspalveluiden siirtyminen hyvinvointialueiden järjestämisvastuulle edellyttää muutoksia kotoutumislakiin, jotta voidaan varmistaa, että kotoutuja-asiakkaat saavat kunnan palveluiden lisäksi myös tarvelähtöisesti sosiaali- ja terveyspalveluita, joista säädetään niitä koskevassa lainsäädännössä. Selonteon mukaan kotoutumisesta vastaavalla viranomaistaholla, jonka esitetään olevan kunta, olisikin velvoite ohjata viiveettä sosiaalihuollon palvelutarvearvioon henkilöt, joilla arvioidaan olevan sosiaalihuollon tarve. Esimerkiksi kansainvälistä suojelua saavat henkilöt ohjattaisiin esityksen mukaan pääsääntöisesti aina sosiaalihuoltolain mukaiseen palvelutarvearvioon. Kansainvälistä suojelua saavien vastaanoton ja alkuvaiheen kotoutumisen järjestämisestä esitetäänkin säädettävän erikseen.

Lainsäädännön uudistamisen lisäksi kotoutumista edistävien sote-palveluiden siirtyminen hyvinvointialueille edellyttää kuntien ja hyvinvointialueiden välisten yhteistyökäytäntöjen kehittämistä kotoutumisen edistämisessä ja pakolaisten vastaanotossa. Tärkeää yhteisten toiminta- ja menettelytapojen luomisen arvioidaan olevan myös lapsiperheiden palveluissa, kun osa palveluista siirtyisi hyvinvointialueille ja suuri osa, muun muassa varhaiskasvatus ja perusopetus, jäisivät edelleen kuntiin.

Tavoittaminen

Esityksen yhtenä keskeisenä tavoitteena on vahvistaa työvoiman ulkopuolella olevien maahanmuuttajien kotoutumisen edistämistä. Tämä edellyttää heidän tavoittamisensa kehittämistä, jotta ohjauksesta vastaavilla viranomaisilla on tieto kotoutumista edistäviä palveluita tarvitsevista henkilöistä ja maahanmuuttajilla tieto saatavilla olevista palveluista. Selonteossa esitetään, että jatkovalmistelussa selvitetään tarvittavat lainsäädäntö- ja tietojärjestelmämuutokset, joilla hyvinvointialueiden perustamisen jälkeen muutoin kuin tilapäisesti toimeentulotukea saavien maahanmuuttajien kohdalla voidaan siirtää tieto KELAsta myös kuntiin, jotta kunnat voivat toteuttaa velvoitettaan kotoutumispalveluihin ohjaamiseksi. Lisäksi työvoiman ulkopuolella olevien tavoittamisen vahvistamiseksi ja kotoutumista edistäviin palveluihin ohjaamiseksi hyödynnettäisiin mm. matalan kynnyksen ohjaus- ja neuvontapalveluita, monialaista viranomaistyötä, järjestöyhteistyötä ja monikielistä viestintää. Esityksen mukaan tulee myös lisätä kotoutumispalveluista tiedottamista oleskeluluvan saamisen yhteydessä eri syistä Suomeen muuttaville.

Kotona lapsia hoitavien vanhempien tavoittamisen tehostamiseksi ja kotoutumista edistäviin palveluihin ohjaamiseksi tulee kehittää myös yhteistyötä ja käytäntöjä erityisesti perhekeskusten ja neuvoloiden sekä kotou-

tumispalveluiden välille. Tavoitettavuuden edistämiseksi selonteon valmistelun yhteydessä on selvitetty mahdollisuuksia säätää viranomaisille velvoite tarjota kotoutumisohjelman palveluita systemaattisesti myös kotihoidon tukea saaville maahanmuuttajille, usein kotona lapsia hoitaville äideille, hyödyntäen tavoittamisessa ja kotoutumista edistäviin palveluihin ohjaamisessa kotihoidon tuen saajia koskevia Kansaneläkelaitoksen rekisteritietoja. Kotihoidon tukea saavia koskevia Kansaneläkelaitoksen rekisteritietoja ei nykyisen lainsäädännön puitteissa ole mahdollista käyttää tähän tarkoitukseen.

Kotoutumissuunnitelman voimassaolon enimmäiskesto ja velvoittavuus

Voimassa olevan kotoutumislain mukaan kotoutumissuunnitelman voimassaolon enimmäisaika on 3 vuotta ja sitä on mahdollista pidentää enintään 2 vuodella. Selonteossa esitetyn kotoutumisohjelman keston esitetään olevan yksilöllinen, mutta pääsääntöisesti enintään 2 vuotta. Kotoutumislain uudistuksessa määriteltäisiin tilanteet, joissa ohjelman keston pidentäminen enintään 2 vuodella (esim. erityiset tuen tarpeet) tai väliaikainen keskeyttäminen (esim. sairaus, äitiys- ja isyysvapaa ja vanhempainvapaa) olisi tarkoituksenmukaista.

Kotoutumisohjelma tulisi käynnistää ja kotoutumissuunnitelma laatia mahdollisimman nopeasti ja viimeistään kolmen vuoden kuluttua siitä, kun maahanmuuttaja on saanut ensimmäisen oleskeluluvan tai hänen oleskeluoikeutensa on rekisteröity. Selonteon eduskuntakäsittelyn yhteydessä valiokunnat (TyVL, StVL, SiV) ovat kiinnittäneet huomioita siihen, että kotoutumisen kesto on yksilöllinen ja että kaikki maahanmuuttajat eivät välttämättä osallistu kotoutumispalveluihin maassa asumisen alkuvuosina, jolloin tarve esimerkiksi kielikoulutuksella voi tulla myöhemmin, mikäli esimerkiksi työhön Suomeen muuttanut henkilö jää työttömäksi tai henkilö hakeutuu palveluihin perhevapaiden jälkeen. Lausunnoissa korostettu, että kotoutumispalveluita tulisi olla mahdollisuus saada tarpeen mukaan myös kotoutumisajan päättymisen jälkeen. Esimerkiksi työ- ja tasa-arvovaliokunta on edellyttänyt, ettei perhevapaan käyttö saa vaikuttaa henkilön oikeuksiin ja etuihin, kuten kotoutumisohjelmaan heikentävästä.

Selonteon esityksillä pyritään varmistamaan, että kotoutumisen edistäminen käynnistettäisiin mahdollisimman pian Suomeen muuton jälkeen. Erityisesti pyrittäisiin parantamaan maahanmuuttajanaisten osallistumista koulutukseen jo hoidettaessa lapsia kotona, jotta voitaisiin nopeuttaa naisten siirtymiä työmarkkinoille ja vahvistamaan osallisuutta yhteiskunnassa. Mikäli esimerkiksi perhevapaa-aika muodostuu pitkäksi ja palveluihin ohjataan vasta perhevapaiden päättymisen jälkeen, voi yhteiskunnassa tarvittavan tiedon ja kielitaidon saaminen myöhästyä näiden henkilöiden osalta vuosilla, mikä voi vähentää myös esimerkiksi lasten osallistumista varhaiskasvatukseen.

Selonteon esitysten mukaisesti kotoutumista edistäviin palveluihin, erityisesti kotoutumista edistävään koulutukseen osallistuminen tulisi kuitenkin tarpeen mukaan mahdollistaa myös maassa pidempään asuneille henkilöille. Pidempään maassa asuneiden maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen tarpeisiin vastaamiseksi esitetään muun muassa parannettavan kotoutumiskoulutuksen saatavuutta maahanmuuttajille, joilla ei ole enää oikeutta kotoutumissuunnitelmaan. Kielikoulutuksen tarpeisiin vastaamiseksi selonteossa esitetään myös kieliopintojen nykyistä laajempaa

kytkemistä yleisiin työvoimapalveluihin ja yleiseen koulutusjärjestelmään, jotta maahanmuuttajien mahdollisuudet edetä kotoutumiskoulutuksesta lähellä työelämä olevaan palveluihin ja pätevöitymis- ja tutkintokoulutukseen paranisivat.

Osaamisen kehittämisen mahdollisuuksien turvaamiseksi selonteossa esitetään, että edellytyksiä tukea omaehtoisia opintoja työttömyysetuudella uudistetaan ja luku- ja kirjoitustaidon ja perustaitojen koulutuksen maksuttomuus vapaan sivistystyön oppilaitoksissa säilytetään nykyistä vastaavasti, mikäli kotoutumissuunnitelman voimassaoloaikaa lyhennettään.

Maahanmuuttajan olisi velvollisuus noudattaa kotoutumissuunnitelmaansa. Jos sovittuja velvollisuuksia ei noudateta, voidaan oikeutta työttömyysetuuteen rajoittaa siten kuin työttömyysturvalaissa säädetään tai toimeentulotukea alentaa siten kuin toimeentulotuesta annetussa laissa säädetään. Myös pohjoismaista työvoimapalvelumallia tullaan soveltamaan työvoimapalveluiden asiakkaana oleviin maahanmuuttajiin.

YLEISEN PALVELU- JA KOULUTUSJÄRJESTELMÄN KEHITTÄMINEN

Työnhakijaksi rekisteröityneelle maahanmuuttajalle laadittaisiin jatkosuunnitelma työhön tai muihin työllistymistä edistäviin palveluihin tai koulutukseen siirtymiseksi, mikäli hän ei olisi kotoutumisohjelman päättyessä työllistynyt. Työelämää lähellä olevien palveluiden käyttöä esitetään lisättävän maahanmuuttajien työllisyyden edistämisessä ja palveluita vietävän myös työpaikoille esimerkiksi yhdistämällä suomen ja ruotsin kielen opiskelua palkkatuettuun työhön. Myös ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulutuksen kehittämiseksi esitetään toimia, jotta niitä voitaisiin entistä tehokkaammin hyödyntää maahanmuuttajien kotoutumisen tukena. Vahvennettua tukea tarvitsevien maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi esitetään kehitettävän kuntoutusta ja kielikoulutusta yhdistäviä koulutusmalleja.

Maahanmuuttajien ja työnantajien kohtaannon vahvistamiseksi esitetään valmisteltavan toimialakohtaisia työllistymispaketteja. Lisäksi maahanmuuttajien työllisyyttä tuetaan toimeenpanemalla työ- ja elinkeinoministeriössä valmisteltua Työelämän monimuotoisuusohjelmaa.

Sosiaali- ja terveyspalvelut tukevat osaltaan maahanmuuttajien kotoutumista. Selonteossa esitetään muun muassa kotouttavan sosiaalityön ja sosiaalista osallisuutta edistävän toiminnan kehittämistä, maahanmuuttoon liittyvien kokonaisuuksien lisäämistä sosiaali- ja terveydenhuollon perus- ja täydennyskoulutukseen sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden esteettömän saatavuuden ja monikielisen viestinnän edistämistä sekä ulkomaalaistaustaisen terveys- ja hyvinvointiseurannan kehittämistä.

Lasten, nuorten ja perheiden kotoutumisen edistämisen kannalta perhepalvelut, kuten neuvolat sekä varhaiskasvatus ja koulujärjestelmä ovat keskeisessä asemassa. Selonteossa esitetään muun muassa vahvistettavan monimuotoisuuden tunnistamisen ja huomioimisen osaamista perhekeskusverkostossa sekä perheiden kotoutumissuunnitelmien hyödyntämisen lisäämistä. Lasten ja nuorten koulutuspolkuihin liittyvät asiat on käsitelty osana valtioneuvoston koulutuspoliittista selontekoa.

ERI KOHDERYHMISTÄ

Maahanmuuttajanaisten kotoutuminen ja työllisyys

Selonteon esitysten keskeisenä tavoitteena on edistää myös kotona lapsia hoitavien vanhempien, usein äitien tavoittamista ja ohjausta kotoutumista edistäviin palveluihin sekä tätä kautta osallisuutta ja työllisyyttä. Maahanmuuttajanaiset asettaisiin työllisyyspolitiikan erityiskohderyhmäksi, minkä lisäksi selonteossa esitetyillä yleisen palvelu- ja koulutusjärjestelmän uudistuksilla ja toimialakohtaisilla työllisyyspaketeilla edistettäisiin myös maahanmuuttajanaisten työllisyyttä ja osallisuutta.

Selonteon eduskuntakäsittelyn yhteydessä osa lausuntovaliokunnista on katsonut, että maahanmuuttajanaisten työllisyyden ja osallisuuden edistämistä tulisi vielä tarkentaa. Työ- ja tasa-arvovaliokunta pitänyt perusteltuna erillisen toimenpideohjelman laatimista heikossa työmarkkina-asemassa oleville maahanmuuttajanaisille. Maahanmuuttajanaisten kotoutumisen edistämisen esityksiä tarkennettaisiin myös osana kotoutumislain kokonaisuudistusta (ml. sukupuolivaikutusten arviointi) ja selonteon toimeenpanosuunnitelman laatimista.

Suomeen työhön ja opiskelemaan muuttavat

Työvoiman maahanmuuttoa edistetään Talent Boost –ohjelman ja koulutus- ja työperusteisen maahanmuuton tiekartan toimenpitein. Sivistysvaliokunta on selonteon eduskuntakäsittelyn yhteydessä kiinnittänyt huomiota myös mm. työn perässä Suomeen muuttaneiden asettautumiseen ja kotoutumiseen.

Koulutus- ja työperusteisen maahanmuuton tiekartta määrittelee koulutus- ja työperäisen maahanmuuton pitkän aikavälin kehittämissuunnan ja toimenpiteet vuoteen 2035 asti sisältäen myös toimenpiteet Suomeen jäämisen ja kotoutumisen edistämiseksi. Lisäksi selonteko sisältää esityksiä muun muassa suomen tai ruotsin kielikoulutuksen kehittämiseksi työhön muuttaville ja heidän puolisoilleen, tiedon lisäämiseksi suomalaisesta yhteiskunnasta ja työelämästä sekä puolisoiden työllistymisen edistämiseksi.

Monelle työn tai opintojen perusteella Suomeen muuttavista tiedonsaanti tai neuvonta ja ohjaus matalan kynnyksen neuvontapalvelussa voi olla riittävä ja tarkoituksenmukainen tuki uuteen yhteiskuntaan asettautumiseen ja toimimiseen varsinaisen kotoutumispalvelun asiakkuuden sijaan. Kunnan olisi mahdollista tarjota myös kotoutumisohjelman palveluita myös työhön Suomeen muuttaville ja heidän puolisoilleen sekä opiskelijoille.

Ilman huoltajaa maahan saapuneet alaikäiset

Ilman huoltajaa maahan saapuneet alaikäiset ovat pääsääntöisesti sosiaalihuoltolain mukaisesti erityistä tukea tarvitsevia asiakkaita, joiden pal-

veluntarpeisiin pyritään vastaamaan laaja-alaisesti verkostomaista työskentelyä hyödyntäen (mm. yhteistyö nimettyjen edustajien, perheryhmäkotien sekä oppilaitosten kanssa). Suurin osa ilman huoltajaa tulleista alaikäisistä tarvitsee erityisiä tukipalveluja vielä täysi-ikäistyttyään erityisesti asumisen, koulutuspolkujen sekä talouden- ja arjenhallinnan osalta. Sekä lastensuojelun jälkihuollon että kotoutumislain mukaisen täysi-ikäistyneiden nuorten tuen ikärajaa nostettiin 25 ikävuoteen vuonna 2020. Lainsäädäntöjen muutokset vahvistavat osaltaan haavoittuvassa asemassa olevien nuorten mahdollisuuksia saada tarvitsemaansa tukea.

Sote-valiokunta on selonteon eduskuntakäsittelyn yhteydessä esittänyt mm., että vastuunjakoa ilman huoltajaa tulleiden osalta kotoutumisen, sosiaalihuollon ja lastensuojelun osalta on tarpeen jäsentää ja täsmentää. Selonteossa esitetään ilman huoltajaa tulleiden palveluiden järjestämisen uudistamista siten, että turvataan näille lapsille ja nuorille yhdenvertaiset palvelut suhteessa muihin sosiaalihuoltolain mukaan erityistä tukea tarvitseviin ryhmiin. Kotoutumislain kokonaisuudistuksessa uudistettaisiin ilman huoltajaa tulleiden palveluiden viranomaisvastuita sekä palveluiden kytköstä sosiaalihuoltoon. Lisäksi uudistamisessa etsittäisiin keinoja niiden ilman huoltajaa maassa olevien alaikäisten palveluiden turvaamiseksi, jotka eivät saa palveluita kotoutumislain nojalla.

KUNTAAN OHJAAMINEN

Selonteossa esitetään pakolaisten kuntaan ohjaamisen kehittämiseksi viranomaisroolien selkeyttämistä ja kuntaan ohjaamisen kohderyhmästä linjaamista. Jatkossa ELY-keskus ohjaisi kuntapaikoille pääsääntöisesti kiintiöpakolaiset ja haavoittuvassa asemassa olevat luvansaaneet turvapaikanhakijat. Muut vastaanottokeskuksesta kuntiin siirtyvät muuttaisivat kuntaan vastaanottokeskuksen ohjaamana tai itsenäisesti. Kuntien vastaanottoon ja palvelujen järjestämiseen varautumista esitetään vahvistettavaksi strategisen suunnittelun välineitä ja poikkihallinnollista viranomaisyhteistyötä kehittämällä.

Vastaanottokeskuksissa opintotoimintana tarjotaan suomen tai ruotsin kielen opintoja sekä yhteiskuntatietoutta. Maahanmuuttovirasto on kehittänyt turvapaikanhakijoille keskuksissa järjestettävän suomalaisen yhteiskunnan kurssin. Kurssilla turvapaikanhakija saa tietoa muun muassa Suomen lainsäädännöstä, Suomen historiasta, Suomen yhteiskuntajärjestyksestä sekä suomalaisesta kulttuurista ja tavoista. Kurssin Suomen lainsäädäntö -osioon kuuluu myös verkkokurssi ja testi. Lisäksi selonteossa esitetään kehitettävän vastaanottokeskusten esikotouttavaa toimintaa, turvapaikanhakijoille ja luvan saaneille antamaa ohjausta ja neuvontaa, ja poikkihallinnollista yhteistyötä, joilla varmistetaan luvansaaneiden turvapaikanhakijoiden pääsy kotoutumis- ja työllisyyspalvelujen piiriin nopeasti oleskeluluvan saamisen jälkeen.

HYVÄT VÄESTÖSUHTEET JA OSALLISUUS

Selonteossa esitetään toimia järjestöjen roolin vahvistamiseksi kotoutumisen edistämisessä sekä hyvien väestösuhteiden ja osallisuuden edistämiseksi. Järjestöjen toiminta sekä liikunta-, taide- ja kulttuuritoiminta

voivat madaltaa maahanmuuttajien kynnystä päästä osalliseksi suomalaiseen yhteiskuntaan ja lisätä eri ryhmien välistä vuoropuhelua. Väestösuhteita edistetään myös hallituksen rasismin vastaisella ja hyvien väestösuhteiden toimintaohjelmalla.

Työ- ja tasa-arvovaliokunta on selontekoa koskevassa lausunnossa korostanut, että kotoutumista edistävä työ kytkeytyy tiiviisti väestöryhmien välisten suhteiden edistämiseen sekä rasismin ja syrjinnän puuttumiseen. Kotoutumislain uudistamisessa selkeytettäisiin myös hyvien väestösuhteiden edistämistä koskevaa säätelyä.

Sari Haavisto
Neuvotteleva virkamies
Työ- ja elinkeinoministeriö